

הרב זכריה טובי שליט"א - ראש הכולל

"אוצר זריעה" ו"אוצר השקה"

ראשי פרקים:

- א. הקדמה
- ב. נתן סאה ונטל סאה – שיטות הראשונים
- ג. ביאור שיטת הרמב"ם בנתן סאה ונטל סאה
- ד. ישוב הסתירה בדברי הרמב"ם
- ה. פסק השו"ע כשי רש"י
- ו. ביאור שיטת הראב"ד
- ז. האם הפסול לראב"ד דאורי' או דרבנן
- ח. מהו אוצר זריעה
- ט. אוצר זריעה נוגד את שיטת הראב"ד
- י. אוצר זריעה לשיטת הרמב"ם
- יא. מהו אוצר השקה
- יב. הבנת החזו"א בשיטת הראב"ד
- יג. דחית דברי החזו"א משי' הראב"ד
- יד. חזו"א – רק "אוצר זריעה"
- טו. פתרונות לבעיות החזו"א
- טז. המקואות בימינו
- יז. סיכום יתרונות וחסרונות "אוצר השקה" ו"אוצר זריעה"

"אוצר זריעה" ו"אוצר השקה"

א. הקדמה

קיומו של מקוה כשר לטבילה מהווה, כידוע, עניין חשוב ביותר בחיי היהדות ובו קשורות טהרת המשפחה היהודית וקדושת הדורות הבאים. זאת משום שאין כל דרך בעולם להתיר אשה נדה לבעלה, אפי' נפלו עליה כל מימות שבעולם – עד שתטבול במקוה כשר של ארבעים סאה מי גשמים.

מקוה כשר לטבילה על טהרת מי-גשמים בלבד, הוא דבר רצוי מאד אך בלתי מצוי. כמות מי-גשמים הנאגרת בעונת החורף למטרה זו, אין בה כדי להחליף את מי המקוה פעמים רבות במשך השנה. לפיכך, בונים סמוך למקוה הטבילה בור אגירה נוסף, העשוי לקבל מי גשמים בכמות של ארבעים סאה מים, בור זה נקרא "אוצר" והוא נועד, איפוא, לספק למקוה במשך כל השנה מים כשרים לטבילה. זאת כיוון שבאמצעות האוצר אפשר להכשיר לטבילה גם מים שאובים הבאים מרשת ההספקה העירונית, כדרך שיתבאר להלן.

ישנם שני סוגי אוצרות: "אוצר זריעה" ו"אוצר השקה". להלן נבאר כיצד כל אחד מהאוצרות הנ"ל מכשיר את המקוה. איזה אוצר עדיף לבנות מהם המעלות והחסרונות בכל אחד מהם. ראוי לומר, שכיום משתמשים בשני האוצרות גם יחד, ויש עושים גם תחת אוצר ההשקה אוצר תחתון נוסף, להלן גם נבאר מהי הסיבה לכל החומרות הנ"ל.

ב. נתן סאה ונטל סאה – שיטות הראשונים

איתא במשנה **במקואות** (ז, ב) "אלו פוסלין ולא מעלין... היו בו ארבעים סאה - נתן סאה ונטל סאה הרי זה כשר". משמע בפשטות מדברי המשנה, דאפי' נתן סאה מים שאובים ונטל סאה מי גשמים מתוך המקוה אפי' עשה כן בכל המקוה – המקוה כשירה.

אך מהגמ' (**יבמות** פד ע"ב) לא משמע כן, שכן איתא התם: "נתן מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות נתן סאה ונטל סאה כשר. וא"ר יהודה בר שילא אמר ר' אסי א"ר יוחנן **עד רובו**, מאי לאו דנשתייר רובו, לא דלא נשקול רובו". מדברי הגמרא משמע דאם נתן מים שאובים יותר מרובו, המקוה פסול.

רש"י (שם, ד"ה נתן סאה ונטל סאה) כותב: "גבי שאר משקין ומי פירות ותמד שהחמיץ קאי במס' מקוואות". יוצא לשיטת רש"י, דדוקא אם נתן **מי פירות** יותר מרוב נפסל המקוה, אך בפחות מכאן בטלים מי הפירות לרוב מי המקוה, לפי"ז אם נתן מים **שאובים** אפי' יותר מרוב – המקוה כשר.

כשי' רש"י, כתבו **הר"ש והרא"ש** (מקוואות) וכן שאר הראשונים. לשיטתם הדין במשנה במקוואות: "נתן סאה ונתן סאה ה"ז כשר" הוא אפילו בכולו, כי המשנה מדברת במים שאובים.

עפ"י דברי רש"י הנ"ל ניתן להבין משנה נוספת (**מקוואות** ו, ח): "מטהרין את המקוה העליון מן התחתון... הרי בעליון ארבעים סאה ובתחתון אין כלום, **ממלא בכתף ונותן**

לעליון עד שירדו לתחתון ארבעים סאה". משמע, דאפי' נתן לעליון ארבעים סאה מים שאובים המקוה כשר, כשי' רש"י ורוב הראשונים ד"נתן סאה ונטל סאה" אפי' בכולו כשר.

ג. ביאור שיטת הרמב"ם – בנתן סאה ונטל סאה

הרמב"ם (מקוואות פ"ד, ה"ז) פוסק: "מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות ונתן לתוכו סאה מים שאובים ונטל אח"כ ממנו סאה ה"ז כשר. וכן נותן סאה ונטל סאה, והוא כשר **עד רובו**". הרי שהרמב"ם פוסק שהמקוה יהיה כשר אם נתן סאה ונטל סאה במים שאובים רק עד רובו. פסק זה תואם את דברי הגמ' שר' יהודה בשם ר' יוחנן התיר בנטל סאה ונתן סאה רק עד רובו. לפי הרמב"ם, הגמ' מדברת במים שאובים ולא במי פירות, שבהם כשר רק בסאה אחת.

אלא שדברי הרמב"ם צ"ע, שכן הוא פסק (מקוואות פ"ד ה"ו): "מקוה שיש בו מ' סאה מים שאינן שאובין ושלב כד **ושפך לתוכו כל היום כולו כשר**. ולא עוד, אלא מקוה עליון שיש בו מ' סאה מים כשרים והיה ממלא בכלי ונותן לתוכו עד שירבו המים וירדו למקוה התחתון מ' סאה, הרי התחתון כשר".

לכאורה הרמב"ם סותר דברי עצמו, שבהלכה ז' פסק, שדוקא עד רובו כשר ואלו בהלכה לאחמ"כ פסק הרמב"ם, שאפי' שפך לתוכו כל היום כולו כשר?

ד. ישוב הסתירה בדברי הרמב"ם

בביאור דברי הרמב"ם כתב **הב"י** בשם **רבינו ירוחם**, דמה שפסק הרמב"ם בנתן סאה ונטל סאה עד רובו הוא משום "מראית העין", דנראה שמרוקן את כל המקוה ממימיו ולכן התיר רק עד רובו.

לפי"ז, כאשר אינו נוטל סאה אלא שופך מים לתוך המקוה העליון ועי"ז מתמלא המקוה התחתון, אפי' בכולו כשר הואיל ואין בזה "מראית העין".

על יסוד זה כתב **הדגמ"ר** (על ש"ך ס"ק סג, הובאו דבריו בפת"ש (ס"ק יח)): "בב"י מבואר שטעמו של הרמב"ם מפני "מראית העין", שיאמרו שכולו הוא שאוב, ולפי"ז נעל"ד דמקוה שהוא **מעין הנובע** ליכא חשש שידוע שמעין זה אין דרכו לפסוק".

ה. פסק השו"ע כשי' רש"י

השו"ע (רא, כד) פוסק: "מי כבשים ומי שלקות ותמד שלא החמיץ, וכן מי צבע פוסלין המקוה בג' לוגין. אבל כל שאר המשקים ומי פירות ומורייס ותמד משהחמיץ אין פוסלין מקוה החסר בג' לוגין, וגם אין משלימין אותו להכשירו, שאם היה בו ל"ט סאין ונפל לתוכו סאה אחת מאלו אין משלימין אותו. אבל אם יש מ' סאה ונפל לתוכו סאה אחת מאלו ונטל מתוכן סאה אחרת כשר, אפי' עשה כן עד י"ט פעמים. אבל במים

שאובים שנפלו סאה למי סאה כשרים ונטל מתוכן סאה אחרת ונפל לתוכן סאה מים כשרים, אפי' עשה כן עד עולם – כשר".

מבואר, שהמחבר פוסק להלכה כשי' רש"י ויתר הראשונים, דדוקא במי פירות וכדומה בעינן עד רובו, אך במים שאובים אפי' נטל ונתן את כל המקוה כשר.

על כך כתב הש"ך (ס"ק סג): "ודעת הרמב"ם דבמים שאובים עד רובו דוקא כשר, וכן הביא הב"י בשם הרשב"ץ שכ"כ בשם הראב"ד. וכתב אע"פ שהאחרונים הסכימו להכשיר, מ"מ אין ראוי להכניס הראש בין המחלוקת". היוצא מדברי הש"ך, דאע"פ שהשו"ע מיקל בדין נתן סאה ונטל סאה אפי' בכל המקוה, כיון שהראב"ד חולק על זה יש מקום להחמיר.

ו. ביאור שיטת הראב"ד

אע"פ שכתב הש"ך, שהראב"ד חולק על רש"י ורוב הראשונים ופוסק כשי' הרמב"ם, המעיין בדברי הראב"ד יווכח, דאין הדברים כפשוטם ושיטת הראב"ד אינה כשיטת הרמב"ם.

הראב"ד (בעה"נ, שער המים עמ' פט) כתב: "ומקוה שיש בו ארבעים סאה שנפלו עליו אפי' כמה מים שאובים אינו נפסל. כדתנן היו בו מ' סאה ממלא ונותן לתוכו עד שיחזרו המים למראיהם, מדלא קא יהיב שעורא וקאמר שהוא נותן לתוכו עד שיחזרו למראיהם, ושי"מ דמקוה שלם אינו נפסל אפי' בכמה מים שאובים **ואפילו ברובא**. ואי קשיא לך האי דגרסינן ביבמות בפרק הערל: מקוה שיש בה מ' סאה מכוונות נתן סאה ונטל סאה כשר, ואמר ר' יוסי אמר ר' יוחנן וכו' התם משום **דנתן ונטל הוא, אבל נתן ולא נטל לעולם אינו נפסל**, וטעמא דמלתא דכתיב מעין ומקוה מים יהיה טהור, אלמא דומיא דמעין הוא ומעין אפי' בריבויא לא מיפסיל".

עפ"י דברי הראב"ד הנ"ל נראה שפוסק כשיטת הרמב"ם, שהרי חילק בין הגמ' דבעינן עד רובא, ובין מקוה שיש בו מ' סאה ונתן לתוכו יותר מרובא – כשר. טעם הדבר הוא, דהגמ' מדברת בנתן ונטל בכה"ג פוסל יותר מרוב. אם כן משמע בפשטות, שהטעם הוא משום מראית העין כהסבר הב"י בשי' הרמב"ם.

אך **הראב"ד** בסוף דבריו מוסיף: "מיהו היכא דחסרו מיא וקמו להו על שיעור מקוה ודאי אהנו בהו פסולין למפסליה למקוה, משום דהוו לו כנתן סאה ונטל סאה, דאמרינן עד רובו - כשר טפי – לא. וכן אם נפלו ארבעים סאה מים שאובים למקוה שלם **וחסרו מיא** וקמו על ארבעים סאה אשתכח דליכא במקוה אלא מחצה דכשרים. וכל שכן אם נפלו לתוכו אחד וארבעים סאה שאובים וחסרו וקמו על ארבעים סאה דפסול, דהא ליכא במקוה אפילו מחצה דכשרים."

הרי שהראב"ד משווה בין דין נתן סאה ונטל סאה לדין "חסרו מיא", דאם היו במקוה מ' סאה ונפלו לתוכן אחד וארבעים סאה מים שאובים, ויצאו מהמקוה אותה כמות של מי גשמים – המקוה פסול, אע"פ שלא נטל סאה. הרי שהראב"ד פוסל לא מדין

"מראית העין" אלא מדינא, דאם כעת רוב המקוה ממים שאובים המקוה פסולה. ראייתו של הראב"ד היא מהמשנה (מקוואות פ"ד מ"ד): "מים שאובין ומי גשמים שנתערבו בחצר ובעוקה ועל מעלות המערה, אם רוב מן הכשר כשר ואם רוב מן הפסול – פסול".

משמע מדברי הראב"ד, דאין הבדל בין נתן סאה ונטל סאה לבין נחסרו המים ע"י המילוי, שלעולם אם נחסר רובו פסול מדינא. כך היתה גירסת התשב"ץ בראב"ד, בניגוד לשיטת הרמב"ם דהפסול רק בנתן ונטל סאה משום מראית העין.

ז. האם הפסול לראב"ד דאורייתא או דרבנן

מהגמ' ביבמות שם משמע דהפסול הוא מדרבנן, אך בספר גידולי טהרה כתב דהפסול לשיטת הראב"ד הוא פסול דאורייתא. וצ"ע בדבריו הגידולי טהרה, שגם אם נימא דהפסול לשי" הראב"ד מכ"מ הוא פסול דרבנן הוא פסול מדינא ולא פסול של "מראית העין" כפי שכתב הב"י לעיל בשיטת הרמב"ם.

כן כתב החת"ס (יו"ד סי' ריד) דהפסול לשיטת הראב"ד הוא פסול מדינא, שהרי הראב"ד מחמיר אפי' בנפלו מאליהם ביותר מרוב מים שאובים, ולא רק בנתן סאה ונטל סאה. מוסיף החת"ס שנראה שהראב"ד מחמיר דוקא במים צוננים שמתערבים, אך במים חמים לצונן שלא מתערבים נראה שאין להחמיר, כי אז המים החמים צפים מעל הצוננים.

למעשה, כפי שראינו לעיל, הש"ך (ס"ק סג) חושש לשיטת הראב"ד הנ"ל ופוסק אותו להלכה, שהרי כתב: "אין ראוי להכניס הראש בין המחלוקת".

ח. מהו אוצר זריעה

כפי שכבר הקדמנו בפתיחה, הדבר הטוב ביותר הוא לעשות מקוה לטבילה על טהרת מי גשמים בלבד, אך במציאות הדבר הוא בלתי אפשרי הואיל וצריך להחליף את מי המקוה באופן תמידי ואין לנו כמות גשמים מספקת לזה במשך כל השנה.

לפיכך, בונים סמוך לבור הטבילה בור נוסף לקבל את מי הגשמים בשעור של ארבעים סאה ויותר (כאלף ליטר) הנקרא בשם "אוצר", היינו מקום שאגור בו מי גשמים, שבעזרתו מכשירים לטבילה גם מים שאובים הבאים מהרשת העירונית.

כיצד פועל אוצר זריעה? ממלאים את האוצר במי סאה מי גשמים בעונת החורף, לתוך אוצר הזריעה מכניסים מים מהברז של הרשת העירונית (מים שאובים) והמים מתערבים במי הגשמים שבאוצר ונחשב ש"נזרעו" בתוכם. לאחר מכן פותחים את בור הטבילה והמים מתוך האוצר נשפכים לתוכו וכך הם נחשבים מי גשמים, שהרי נזרעו בתוך האוצר של מי הגשמים.

ט. אוצר זריעה נוגד את שיטת הראב"ד

"אוצר זריעה" להלכה תואם את שיטת רש"י ורוב הראשונים, שארבעים סאה מי גשמים אפי' אם שפך עליהם רוב מים שאובים וחסרו מיא – המקוה עדיין כשר. אך לשיטת הראב"ד, שכתב דאם נפלו מים שאובים למקוה של מ' סאה וחסרו מיא יותר מאשר מחצה של המי גשמים - המקוה פסולה.

נמצא שלא ניתן לעשות מקוה ע"י אוצר זריעה לשיטת הראב"ד, שהרי אחרי כמה פעמים של זריעת מים שאובים בתוך האוצר של מי הגשמים יהיו רוב המים באוצר ממים שאובים ולשיטת הראב"ד אוצר כזה פסול מדינא.

י. אוצר זריעה לשיטת הרמב"ם

יש מקום לדיון בשאלה - האם אוצר זריעה תואם את שיטת הרמב"ם?

הש"ך אמנם השווה בין שיטת הראב"ד והרמב"ם בדין נתן סאה ונטל סאה, דעד רוב מים שאובים כשר אך ביותר מרוב המקוה פסולה. א"כ היה מקום לומר, שגם לרמב"ם לא ניתן להשתמש באוצר זריעה להכשיר את המקוה.

אך נראה שיש לחלק בין שיטת הרמב"ם לשיטת הראב"ד, שהרי הרמב"ם כתב שדין נתן סאה ונטל סאה פסול ברובו הוא מדין "מראית העין" והסיבה היא משום **שנטל סאה** ונראה כאלו הוא מחליף את מי הגשמים במים שאובים. אך במקרה של "ממלא בכתף" פוסק הרמב"ם, דאע"פ שרוב המים הם שאובים הבור כשר, הואיל והיו בתחילה מ' סאה מי גשמים ובכה"ג אין "מראית העין" ולכן המקוה כשר.

ניתן א"כ לומר, שאוצר זריעה שיש בו מ' סאה ואנו זורעים מים שאובים לתוכו דומה לדין "ממלא בכתף" שהמים מתערבים באוצר הזריעה ונשפכים **מאליהם** לבור הטבילה ואין כאן "נטל סאה". לכן, לפי הרמב"ם יש להכשיר באוצר זריעה וכל השאלה תהיה רק לשיטת **הראב"ד**. הואיל והש"ך חשש לשיטת הראב"ד יש מקום לדון האם אוצר זריעה מועיל היום במקוואות?

אגרות משה (ח"א, סי' קמט) מציע לעשות באוצר זריעה, המשכה של ג' טפחים מהמים של הרשת העירונית ועד האוצר, שבכה"ג יתכן שגם לשיטת הראב"ד יועיל אפי' ברוב מים שאובים. אולם, דבריו נסתרים מתוך דברי הראב"ד עצמו, שהביא ראיה מהמשנה במקוואות, בה מדובר שבאו המים שבעוקה כהמשכה למקוה ובכ"ז פסל הראב"ד ברוב מים שאובים.

למעשה פסקו האחרונים, שיש לחוש לשיטת הראב"ד ועדיף לעשות "אוצר זריעה" ולא "אוצר השקה".

יא. מהו אוצר השקה

במשנה (מקוואות ו, ג) תנן: "שלשה מקוואות, בזה עשרים סאה ובזה עשרים סאה ובזה עשרים סאה מים שאובים, והשאוב מן הצד וירדו שלשתן וטבלו בהן ונתערבו - המקוואות טהורים והטובלים טהורים."

עוד הובא (שם, ז): "עירוב מקוואות כשפופרת הנוד" ופירש הרא"ש, שעל מנת להכשיר שאוב בצד כשר או חסר בצד שלם או שניהם חסרים צריך שיהא רוחב **כשפופרת הנוד**. במשנה הבאה (שם, ח) כתוב: "מטהרין את המקוואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב, כיצד? מביא סילון של חרס או אבר ומניח ידו תחתיו עד שהוא מתמלא מים ומושכו ומשיקו **אפי' כשערה ודיו**". לכאורה המשניות סותרות זו את זו, במשנה ז משמע שצריך השקה של "שפופרת הנוד" ואילו במשנה ח סגי בשיעור של "חוט השערה"?

הרשב"א והר"ש כתבו שיש חילוק בין השקה למקוה שאוב לבין השקה למקוה חסר בשאוב סגי בחוט השערה, אף שלמעשה מחמירים בשפופרת הנוד. **הש"ך** (ס"ק יז) כתב, שאף הרא"ש מיקל בשאוב דרבנן דסגי בחוט השערה.

על פי זה, עושים כיום "אוצר השקה" בצד בור הטבילה וממלאים אותו בארבעים סאה מי גשמים בעונת החורף. את בור הטבילה ממלאים במים שאובים מהרשת העירונית ולאחר מכן יוצרים חיבור בין בור הטבילה לאוצר השקה, ע"י הוצאת הפקק מנקב שבקיר המשותף שביניהם, שהוא בגודל שפופרת הנוד (קוטר 5 ס"מ). חיבור זה נקרא "השקה", היינו שהמים נושקים אלו לאלו ועי"ז נחשבים כמי גשמים. כך שניתן לסתום שוב את נקב האוצר ולהחליף את המים שבבור הטבילה בכל פעם ושוב להשיקם לאוצר המי גשמים.

כן פסק **השו"ע** (רא נב): "הבא לערב מקוה פסול או חסר עם מקוה כשר להכשירו או ששניהם חסרים ובא לערבם ולהכשירם, צריך שיהא הנקב שביניהם רחב כשפופרת הנוד. ולאחר שנתערב הפסול עם הכשר **אפי' רגע** נשאר לעולם בהכשרו, אפי' נסתם הנקב אח"כ." הרי שלפי השו"ע מספיק השקה חד פעמית כדי להכשיר את המקוה של המים שאובים. אך **הש"ך** (ס"ק יב) כתב בשם **רבינו ירוחם**, שנסתפקו המפרשים במקרה שנסתם הנקב אם נשאר השאוב בהכשרו. לכן כתב וטוב להחמיר לכתחילה וכן נקטו האחרונים שיש להחמיר שהנקב יהיה פתוח בשעת טבילה כדי שתהיה השקה תמידית.

יב. הבנת החזו"א בשיטת הראב"ד

החזו"א (יו"ד, סי' קכג) דן בשיטת הראב"ד הנ"ל והביא את הבנת התשב"ץ בדברי הראב"ד דפוסל אפי' אם המים נבלעים ונחסרים. החזו"א חולק על הבנת התשב"ץ בשיטת הראב"ד וכותב, שגם הראב"ד מודה לדברי המשנה (מקוואות ו, ח), שאם היה בעליון ארבעים סאה ובתחתון אין כלום - ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון ארבעים סאה. כל מה שפוסל הראב"ד הוא רק אם נתן מים שאובים למקוה **ונחו במקוה**

ולאחר שנחו נטל מהם או נבלעו בקרקע, שהאיסור הוא רק משום "מראית העין". אך אם כאשר ממלא מים שאובים למקוה של מ' סאה תוך כדי מילוי המים יוצאים למקוה תחתון, בכה"ג גם הראב"ד מודה שהמקוה כשר זאת, משום שבצורה זאת נראה שהמקוה של מי הגשמים לא נחסרה ובכה"ג כשר אפי' ברובא.

לפי"ז, גם לראב"ד ניתן להשתמש ב"אוצר זריעה" למילוי בור הטבילה, שהדבר דומה לדין המשנה שממלא בכתף, שע"י שממלא מים שאובים לאוצר יורדים המים אל בור הטבילה. רק כאשר נתן סאה ונטל סאה, שכבר נחו המים במקוה ולאחר מכן נוטל מהם, נראה כמוציא את מי הגשמים ומחליפם במים שאובים ואסור מהטעם משום "מראית העין".

יג. דחית דברי החזו"א משי' הראב"ד

הראב"ד עצמו (שער המים פ"ג, ה"ו) מתייחס לדברי המשנה "ממלא בכתף" וכותב: "וכן שנינו היו בעליון ארבעים סאה ובתחתון אין כלום ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון ארבעים סאה, והא ודאי לאכשורי לתרוויהו עליון ותחתון קא בעי. ואי ס"ד דלא נפקי כי הדדי או האי פסול או האי פסול, שהרי כנתן סאה ונטל סאה דמי ואמרינן עד רובו, אלא ש"מ כי הדדי נפקי".

הרי שהראב"ד עצמו, עמד על דברי המשנה הנ"ל והעמיד את המשנה בכה"ג שיוורדים מהמקוה העליון לתחתון בצורה שווה. אולם אם יהיו בעליון רוב מים שאובים המקוה תהיה פסולה כמו בנתן סאה ונטל סאה דפסול ברובו.

א"כ נדחו דברי החזו"א בהבנתו בראב"ד, לפי הראב"ד לא ניתן לעשות "אוצר זריעה", שלאחר פעמיים או שלש פעמים בהם ממלא את בור הטבילה ע"י אוצר הזריעה, יהיו רוב מים שאובים באוצר ולפי הראב"ד בכה"ג נפסל האוצר. כנראה שהחזו"א לא ראה את דברי הראב"ד הנ"ל, ע"כ כתב שהראב"ד סובר שב"ממלא בכתף" יש להודות שאפי' ברוב מים שאובים המקוה כשירה.

יד. חזו"א – רק "אוצר זריעה"

לכן פוסק **החזו"א** (סי' קכג), דיש להשתמש במילוי בור הטבילה רק באוצר זריעה ולא באוצר השקה, כי ע"י שהמים השאובים מתערבבים עם מי הגשמים בתוך האוצר נהפכים המים השאובים למי גשמים. לדבריו, ניתן לזרוע בתוך אוצר הזריעה כמות מים שאובים ללא הגבלה, שכל המים השאובים מקבלים דין מי גשמים ע"י זריעתם באוצר.

אמנם החזו"א מוסיף החזו"א תנאי, שכדי לזרוע מים ולחברם למי הגשמים לא ניתן לעשות זאת ע"י זחילה כי נפסק בשו"ע (רא, ס) "דאין הנזחלים מתברים". לכן כתב החזו"א, שיכניס את צינור המים של הרשת העירונית לתוך אוצר הזריעה בעומק ואז יתערבו המים יחד ורק אח"כ יכנסו לתוך בור הטבילה.

יש מחמירים עוד יותר וכותבים, שבשעת הכנסת המים השאובים לאוצר הזריעה יש לסתום את בור הטבילה, שאז כל המים השאובים נקווים ועומדים על עמדם ואין דרך זחילה כלל. לפי"ז, צריכים להיות קירות האוצר גבוהים מאד כדי שיהיה מקום באוצר לעמוד מ' סאה נוספים למעלה מחור המקוה. זאת, עמ"נ שרק לאחר מכן, כאשר יוציא את הפקק, יכנסו מ' סאה המעורבים לתוך המקוה ובכה"ג ליכא זחילה כלל.

לפי מה שכתבנו לעיל בשם האג"מ, שיש לעשות המשכה של המים לפני כניסתם לאוצר (ג' טפחים על הקרקע) ג"כ תיפתר בעית הזחילה, לחלק מן הפוסקים.

ע"כ לפי שיטת החזו"א יש לעשות רק "אוצר זריעה" ולשמור על שני התנאים: 1. המים יגיעו בהמשכה של ג' טפחים לאוצר. 2. הצינור של המים יכנס לעומק האוצר כדי שיהיה עירוב של המים השאובים יחד עם מי האוצר לפני שיכנסו למקוה.

אמנם כפי שהובאר לעיל, חלק גדול מן האחרונים חולקים על החזו"א וסוברים שלפי שיטת הראב"ד לא ניתן לעשות אוצר זריעה. ע"כ הציעו את "אוצר ההשקה" הפועל ע"י חיבור האוצר עם מי המקוה השאובים ע"י שפופרת הנוד, בכך פתרו את בעית החלפת מי האוצר במים שאובים.

אך החזו"א מתקיף את הפוסקים ה"מחמירים" לעשות אוצר השקה כדי לצאת את דעת הראב"ד, וכתב שזה "שטר מזויף מתוכו". אם באנו לפתור את הבעיה שלא יהיו רוב מים שאובים באוצר, הרי כאשר ממלאים את המקוה באוצר ההשקה במים שאובים, ע"פ חוק "כלים שלובים" יש מעבר של מים שאובים לתוך האוצר בקוטר של 5 ס"מ (שפופרת הנוד). החזו"א עושה חשבון שמוכח, שלאחר מילוי של עשרים וארבע פעמים אוצר ההשקה יהיה רוב מים שאובים (שהרי גובה המים הוא 120 ס"מ). לכן אומר החזו"א אם באנו לפתור את בעית הראב"ד שברוב מים שאובים האוצר נפסל, א"כ גם באוצר השקה לאחר מספר פעמים נגיע לרוב מים שאובים. אם כן, לא רק שלא פתרנו את הבעיה של רוב שאובים, אלא שיש חסרונות באוצר השקה שאינן קיימות באוצר זריעה. בעיות אלו כוללות למשל:

1. מי האוצר מזוהמים הואיל והם מים עומדים והם נכנסים לאחר מכן לבור הטבילה.

2. הבלן שופך כלור או חומרים אחרים לאוצר כדי למנוע זיהומים וזה גרוע יותר ממים שאובים.

3. לפעמים עושים אוצר לשני מקוואות יחד ואם באוצר אחד פתוח הנקב של ההשקה והמים עוברים למקוה השני ישנה זחילה בשעת הטבילה.

ע"כ מסיק החזו"א שיש לעשות אך ורק "אוצר זריעה", שע"י זריעת המים נהפכים למי גשמים והמקוה תמיד נשאר נקי, כי מי האוצר מתחלפים תמיד במילוי בור הטבילה.

טו. פתרונות לבעיות החזו"א

כדי לפתור את בעיות החזו"א ב"אוצר השקה" כתבו האחרונים, שיש לסתום את חור הטבילה בשעת מילוי המקוה ורק לאחר שהגיע מעל חור ההשקה ניתן לפתוח את הנקב, כך נמנעת תחלופה גדולה של המים שבאוצר ההשקה. כמו"כ יש להזהיר את הבלן הממלא את המים במקוה, שיפתח פעם אחת את הפקק לאחר המילוי כדי שתהיה לפחות השקה פעם אחת, באם תשכח האשה להוציא את הפקק בשעת הטבילה. אע"פ שלשיטת ר' ירוחם צריך השקה תמידית בשעת הטבילה, לפי רוב הפוסקים מספיקה השקה פעם אחת וכן פסק השו"ע לעיל.

טז. המקוואות בימינו

רוב המקוואות בימינו בנויות הן על אוצר השקה והן על אוצר זריעה, כדי לצאת ידי כל שיטת הפוסקים. בצד אחד של המקוה עושים אוצר זריעה שממנו ממלאים את המקוה ומצד שני של המקוה יש את אוצר ההשקה. במקוואות של השנים האחרונות הוסיפו עוד חומרה ועושים באוצר ההשקה, אוצר ע"ג אוצר, היינו, שאוצר ההשקה העליון מושק בשפופרת הנוד לאוצר השקה תחתון. כך שגם אם תהיה תחלופה של מים שאובים בתוך אוצר ההשקה העליון, עדיין רוב המים הנמצאים באוצר התחתון הם מי גשמים. בכה"ג ודאי אם ימלאו את שתי אוצרות ההשקה פעם בשנה תמיד יהיו רוב מי גשמים באוצר ובכך נפתרה בעית החזו"א.

יז. סיכום יתרונות וחסרונות "אוצר השקה" ו"אוצר זריעה"

"אוצר זריעה"

היתרונות:

1. המים, הן במקוה והן באוצר תמיד נקיים, לפי שמתחלפים בכל עת שממלאים מים למקוה.
2. לאחר הרבה שנים קורה ונוזל האוצר ע"י סדקים שנוצרים בו ואין אנו מודעים לכך, אולם כיוון שהמקוה אינו נוזל – המים שמקוה כשרים לטבילה.

החסרונות:

1. לפי דעת הראב"ד, אין מים שאובים נכשרים אלא בזמן שנשארו רוב מי גשמים בתוכם, יוצא איפוא שאין אוצר זריעה מועיל להכשיר את המקוה אלא בפעמים הראשונות בלבד.
2. קודם שממלא את המקוה במים חדשים צריך להיות מקוה הטבילה יבש לגמרי, מפני שאם יש בו ג' לוגין מים שאובים בתחילה המקוה פסול.
3. יש לזהר שלא למלא מים חמים לתוך המקוה לפני שיתמלאו בו ארבעים סאה מים כשרים.

4. לפעמים נוזלים המים שבתוך האוצר דרך סדקים בקירות, עד שלא ישארו בתוכו ארבעים סאה מים כשרים והבלנים לא ירגישו בכך, ואם פותחים הבלנים את של המים השאובים לתוך האוצר ואין באוצר ארבעים סאה – המקוה פסול.

"אוצר השקה"

היתרונות:

1. המקוה כשר גם לדעת הראב"ד כי אין תחלפוה של מים בתוך האוצר (החזו"א מפקפק בזה, אך ניתן לפתור את הבעיה ע"י סגירת חור הטבילה).
2. אין צורך ליבש את המקוה בעת החלפת המים, שהרי הם נכשרים ע"י ההשקה.
3. ניתן למלא מים חמים במקוה לפני ההשקה.
4. כאשר יש נוזילה באוצר ההשקה – מרגישים בכך מיד, שהרי זה משפיע על מי המקוה המחוברים בשפופרת הנוד לאוצר.

החסרונות:

1. המים שבאוצר ההשקה אינם נקיים כל כך, שהרי המים מכונסים ועומדים במקום אחד ללא החלפה.
2. אוצר ההשקה שהוא נוזל פוסל גם את מי המקוה לטבילה.
3. לפעמים החלל של החור נסתם ע"י חול או אבנים ואין בחור כשפופרת הנוד.

ע"כ מן הראוי לעשות בכל מקוה אוצר זריעה ואוצר השקה כדי לפתור את כל הבעיות הקיימות בשני סוגי אוצרות אלו. המחמירים עושים אוצר ע"ג אוצר (השקה) בנוסף לכך, לצאת ידי כל השיטות.

תרשים האוצרות

